سالکی ملکی، فاطمه؛ مؤمنی، عصمت (۱۳۹۷). رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی در چند مرکز پیش‌دبستانی در شهر تهران. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۸ (۱)، ۳۵۷- ۳۷۷.

رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی در چند مرکز پیش‌دبستانی در شهر تهران

فاطمه سالکی ملکی[۱]، عصمت مؤمنی[۲]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۶/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۵ DOI: 10.22067/riis.v0i0.67115

چکیده

مقدمه: کودکان برای استفاده از اطلاعات نیازمند کمک هستند و پرسشگری نقطه شروع رفتار اطلاعاتی در آنان و یا رفتار اطلاعاتی کلامی است. در حالی‌که بیشتر پژوهش‌های این حوزه رفتار جامعه با سواد خواندن را مورد بررسی قرار داده‌اند، هدف پژوهش حاضر آشنایی با منابع اطلاعاتی و تغییر رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی تهران است.

روش‌شناسی: به‌منظور مشاهده تغییر رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان این مقاله به روش شبه تجربی با گروه آزمون و گواه و پیش و پس‌آزمون انجام شد. جامعه پژوهش کودکان مراکز پیش‌دبستانی تهران و روش نمونه‌گیری هدفمند بود. نظر به یکسان‌سازی شرایط پژوهش دو مرکز که از لحاظ کتب تدریس شده و شرایط محیطی در شرایط همسانی قرار داشتند انتخاب شدند. در هر کلاس پیش‌دبستانی ۱۰ کودک حضور داشتند. بدین ترتیب ۲۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش از دو مرکز پیش‌دبستانی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده پرسشنامه نیمه ساختاریافته Havigerová (2011) از نظر والدین بود. مشاهده معلم از انجام تکلیف پژوهشی دانش آموزان ابزار دوم بود.

یافته‌ها: نتایج جداول نشان داد بر اساس نظر والدین و با توجه به پرسش‌های پژوهش و مدل استفاده شده در پژوهش ابعاد رفتار اطلاعاتی کلامی یعنی وضعیت توجه غیرفعال یا دفعات توجه به منابع اطلاعاتی در زندگی روزمره، وضعیت جستجوی غیرفعال و یا تمایل به کسب اطلاعات از منابع اطلاعاتی و همچنین وضعیت جستجوی فعال و یا به بیان دیگر استفاده از منابع اطلاعاتی برای انجام تکلیف پژوهشی در گروه آزمایش تغییر کرد و همچنین وضعیت پردازش و استفاده از اطلاعات در انجام تکلیف پژوهشی در گروه آزمایش بر اساس نتایج ارائه تکلیف توسط کودکان تغییر کرد. در حالی‌که در وضعیت گروه گواه تغییری ایجاد نشد.

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)، f.saleki@gmail.com

۲. استادیار و عضو هیأت علمی گروه آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، momeni.esmat@yahoo.com

نتیجه‌گیری: با توجه به تغییر ابعاد مختلف رفتار اطلاعاتی کلامی گروه آزمایش، پس از مداخله می‌توان نتیجه گرفت این مداخله رفتار اطلاعاتی کلامی آنان را تغییر داده است و نتایج استفاده آنان از منابع اطلاعاتی و ارائه تکلیف پژوهشی نشان از بهبود وضعیت در کودکان دوره پیش‌دبستانی دارد. به جهت محدودیت امکانات، جستجوی مداوم اطلاعات در این پژوهش بررسی نشد. آشنایی با منابع اطلاعاتی و تقویت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان می‌تواند جهت بخش رفتار اطلاعاتی در بزرگسالی باشد؛ بنابراین به‌عنوان پیشنهاد افزودن واحدهای درسی سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی و آشنایی با منابع اطلاعاتی در آموزش‌های پیش‌دبستانی می‌تواند به پیشرفت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان و تربیت دانش‌آموزانی پژوهشگر کمک کند. برای تعمیم و بسط بیشتر نتایج بایستی پژوهش با نمونه‌های بزرگ‌تر تکرار شود.

کلیدواژه‌ها: رفتار اطلاعاتی، رفتار اطلاعات کلامی، کودکان پیش‌دبستانی، منابع اطلاعاتی،سواد اطلاعاتی.

مقدمه

اولین نشانه‌های رفتار اطلاعاتی در کودکان پرسشگری است و درحالی‌که توانایی خواندن پیش‌نیاز بسیاری از فعالیت‌های اطلاعاتی است؛ کودکان امروزه بیشتر از هر زمان دیگری به منابع اطلاعات دسترسی دارند و قبل از ورود به آموزش‌های رسمی در مدارس وارد محیط‌های اطلاعاتی می‌شوند (Espringer, 2010). مفهوم‌سازی مجدد سواد اطلاعاتی و ایجاد اصطلاح سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای و نیز ارتباط با فراشناخت در تعاریف و استانداردهای جدید (AASL, 2007) نشان از اهمیت سواد و رفتار اطلاعاتی در آموزش کودکان دارد.

آنان با فرهنگ شفاهی وارد محیط اطلاعاتی شده و از عملکرد ذهنی خود نسبت به افرادی که فکرشان را با نوشتن شکل می‌دهند، به روشی کاملاً متفاوت بهره می‌گیرند (Fatková, 2013). با گسترش منابع چندگانه اطلاعات روبرو هستند و دسترسی‌شان به جریان اطلاعات سریع‌تر شده است. ما با نسل جدیدی از کودکان روبرو هستیم که عادات مطالعاتی آنان قبل از ورود به مدارس شروع می‌شود. آنان نیازمند کمک در استفاده از اطلاعات هستند ((Chen, Chen (2013); Cole (2013). لذا شایسته است در استفاده از اطلاعات ورزیده شوند و قبل از ورود به دوران تحصیل با انواع منابع اطلاعاتی آشنا شوند. پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه رفتار اطلاعاتی، متوجه کودکان بزرگ‌تر و متأثر از مدل‌های جهانی است ((Cooper (2002-2004); Mansor (2002); Nesset (2015); Sahhüseyinoglu (2010). در مطالعات صورت گرفته پژوهشی که رفتار اطلاعاتی کودکان پیش از دبستان ایرانی را مورد آزمون قرار داده باشد دیده نشد. لذا با توجه به خصوصیات این رده سنی و نقش منابع و محیط اطلاعاتی و نیز نقش بزرگ‌ترها در کسب اطلاعات و رفتارهای اطلاعاتی کودکان (خانواده، مربی و سایر افراد) مطالعه حاضر قصد دارد به بررسی رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی مرکز پیش‌دبستان ماه گل و مرکز

پیش‌دبستانی ترنم شهر تهران با توجه به آشنایی با منابع اطلاعاتی چاپی، غیر چاپی و انسانی (افراد) بپردازد. این دو مرکز دارای شرایط لازم برای انجام پژوهش بودند.

مبانی نظری

رفتار به اعمال بیرونی و درونی فرد گفته می‌شود و از دودسته آشکار (بیرونی) و نهان (درونی) تشکیل‌شده است. رفتار آشکار، عمل فردی است که توسط شخص دیگری به‌غیراز خودش قابل‌مشاهده و ثبت باشد و رفتار پنهان را که رویدادهای خصوصی نیز نامیده می‌شوند؛ دیگران نمی‌توانند مشاهده کنند. رفتار آشکار از دودسته رفتار کلامی (پرسش) و حرکات بدنی تشکیل می‌شود (سیف، ۱۳۹۴). رفتار اطلاعاتی نیز به‌صورت عبارتی مستقل توسط ویلسون به‌عنوان مجموعه جستجوی غیرفعال، جستجوی فعال و استفاده از اطلاعات تعریف‌شده است ((Case (2007)؛ ترجمه بیگدلی (۱۳۹۳)). ازآنجایی‌که رفتار اطلاعاتی گونه‌ای از رفتار ارتباطی انسان است (Wilson, 1999) می‌تواند درون ذهن انسان به‌شکل افکار (رفتار درونی)، یا به‌صورت خارجی و با در نظر گرفتن سایر افراد یا منابع اطلاعاتی (رفتار کلامی) بروز داده شود که با پرسش فعال می‌شود (Burešová, Havigerová, 2015).

رفتار اطلاعاتی از دیرباز موردتوجه علم اطلاعات بوده است و با ظهور اینترنت و پارادایم‌های جدید در این حوزه در نظریه‌های جدید نمود کاملی یافته است و به‌مرور معنی مستقل خود را جدا از انواع توجه به اطلاعات یافته است. چنانکه اسپینک و کول (Spink & Cole, 2006) رفتار اطلاعاتی را با توجه به فرایندهای فرعی آن دربرگیرنده اطلاع‌یابی، اطلاع‌یابی در زندگی روزمره، کاوش، جست‌وجو، طبقه‌بندی و استفاده از اطلاعات می‌دانند. ویلسون (Wilson, 1999) نیز در مدل خود مفاهیمی چون رفتار اطلاع‌یابی و رفتار اطلاع جویی را از یکدیگر تفکیک کرده و به‌شکل جدیدی تعریف می‌کند و مجموعه رفتار اطلاعاتی را در مدل جدیدی ارائه می‌کند. از طرفی مدل ویلسون به‌عنوان یکی از جامع‌ترین مدل‌ها در رفتار اطلاعاتی است و اهمیت این مدل از جهات گوناگونی مدنظر است. جمالی مهموئی (۱۳۹۲) آن‌را هم از نظر استناد در میان مجموعه نظریه‌ها و هم از نظر جفت کتابشناختی پر استناد می‌داند. علاوه بر اینکه یکی از ۱۱ نظریه پر استناد رفتار اطلاعاتی است، توجه به انواع متفاوتی از رفتارهای جستجو جنبه مهم دیگری از این مدل است که در تعاریف و مدل‌های قبل به‌عنوان مثال مدل کولثائو که درواقع یک مدل اطلاع‌یابی است؛ دیده نمی‌شود و البته این مدل‌ها به همه اجزاء رفتار اطلاعاتی نپرداخته‌اند (Beheshti & Large, 2013).

در مدل ویلسون مؤلفه‌های رفتار اطلاعاتی دربرگیرنده زمینه نیاز اطلاعاتی، متغیرهای مداخله‌گر، رفتار اطلاع‌یابی (فعال و غیرفعال)، پردازش و استفاده از اطلاعات و دو مؤلفه ساختار فعال‌سازی است. این

مؤلفه‌ها در حقیقت عناصر تشکیل‌دهنده رفتار اطلاعاتی هستند و همه ابعاد توجه به اطلاعات را در بردارند. ویلسون از بین حالت‌های کسب اطلاع، توجه غیرفعال، جستجوی غیرفعال، جستجوی فعال و جستجوی مداوم را متمایز می‌سازد. حالت اول جذب غیرفعال اطلاعات از محیط (تلویزیون، رادیو) بدون قصد اطلاع‌یابی است. حالت دوم رفتار خاصی است که به فراهم آوری اطلاعاتی منجر می‌شود که اتفاقاً به فرد مربوط است. حالت سوم زمانی است که فرد فعالانه به‌دنبال اطلاعات می‌گردد. حالت چهارم جستجوی همیشگی اطلاعات برای روزآمدسازی است (نوکاریزی، داورپناه، ۱۳۸۵). نیز در چرخه فعالیت‌های اطلاعاتی متغیرهای مداخله‌گر زیادی وجود دارد که تأثیر شگرفی بر رفتار اطلاعاتی دارند و دربرگیرنده زمینه روان‌شناختی، زمینه جمعیت شناختی (سن و تحصیلات)، عوامل مربوط به نقش اجتماعی فرد، محرک‌های محیطی (منابع موجود) و ویژگی‌های منابع (دسترس‌پذیری و اعتبار) است. این عوامل نه‌تنها بر پیدایش نیاز و تعیین نوع نیاز، بلکه بر ادراک موانع اطلاعاتی و راه‌های ارضای نیاز تأثیر می‌گذارد. عوامل تأثیرگذار بر رفتار اطلاعاتی، هم تقویت‌کننده و هم مانع هستند. برای نشان دادن این تأثیر دوگانه، ویلسون از اصطلاح «متغیرهای مداخله‌گر» استفاده می‌کند ((Case (2007؛ ترجمه بیگدلی (۱۳۹۳)).

ویلسون معتقد است دانش کم از منابع اطلاعاتی موجود مانع بروز رفتار اطلاعاتی است؛ اما دانش زیاد آن‌را تقویت می‌نماید (یمین فیروز، نوشین فرد، صیامیان، ۱۳۹۱). همچنین به اعتقاد (Byrnes & Bernacki, 2013) یک‌شکل نهایی از دانش که می‌تواند رفتار اطلاعاتی را تحت تأثیر قرار دهد مربوط به درک جستجوگر از رسانه اطلاعاتی و یا منابع موجود است. با در نظر گرفتن ناتوانی کودکان دوره پیش‌دبستانی در سواد خواندن، محرک‌های محیطی (منابع موجود) و ویژگی منابع (دسترس‌پذیری و اعتبار) یکی از تأثیرگذارترین متغیرهای مداخله‌گر در رفتار اطلاعاتی کودکان دوره پیش‌دبستانی به‌شمار می‌آیند. در ادامه با مرور پیشینه‌ها بیشتر به‌ضرورت انجام این پژوهش می‌پردازیم.

مرور پیشینه‌ها

در مطالعه رفتار اطلاعاتی کودکان گروهی به بررسی رفتار جستجوی اطلاعات کودکان و ارائه مدل آن ((Cooper (2002-2004); Mansor (2002); Sahhüseyinoglu (2010); Nesset (2015) و یا بررسی همخوانی رفتار اطلاعات کودکان با مدل‌های رفتار اطلاعاتی بزرگ‌سالان پرداخته‌اند (Bilal (2000); Bowler, Large & Rejskind (2001); Bilal & Kirby (2002); Madden, Ford & Miller (2006); و مهرآبادی (۱۳۹۲)؛ رنگ‌آمیز طوسی (۱۳۹۲)) و عده‌ای به بررسی تعامل کودکان با منابع اطلاعاتی دیجیتال پرداخته‌اند ((2004-2006); Eastin, Yang & Nathanson (2006); Agarwal (2014) Large, Nesset, Beheshti & Bowler، احمدی، مکتبی فرد، مومنی (۱۳۹۳)). از طرفی توجه به منابع

چاپی و غیر چاپی و بخصوص نقش بزرگ‌ترها در کسب اطلاعات کودکان (خانواده، مربی و سایر افراد) و نقش مهمی که در رفتارهای اطلاعاتی بخصوص رفتار اطلاعاتی کودکان دارد، در تعداد کمی از پژوهش‌ها موردتوجه قرارگرفته است (Agosto, Hassell (2005); Catalano (2013); Shenton & Dixon (2003-2005); Skutil, Krupová & Svárovská (2012)؛ سوختانلو، موحد، رضوان‌فر (۱۳۸۹)؛ بیگدلی، شاهینی، شاه کرمی، چالیک (۱۳۹۴)؛ امانی، تفرجی (۱۳۹۳)). هیچ‌یک از این پژوهش‌ها رفتار اطلاعاتی کودکان کوچک‌تر (پیش‌دبستانی) را بررسی نکرده‌اند. نزدیک‌ترین پژوهش به پژوهش حاضر مطالعه (Shenton, Dixon (2003-2005); Sahhüseyinoglu (2010); Šimíkov (2012); Havigerová & Haviger (2013); Burešová & Havigerová (2015) و سالکی، مؤمنی، گلینی مقدم (۱۳۹۵)) است که بیشتر به شناسایی رفتار اطلاعاتی کودکان از طریق تعامل آنان با منابع اطلاعاتی پرداخته‌اند.

پژوهش شتنون، دیکسون (Shenton & Dixon, 2003-2005) به بررسی رفتار اطلاعاتی زندگی روزمره کودکان ۴ تا ۸ سال می‌پردازد. در اولین مطالعه (۲۰۰۳) با عنوان «استفاده کودکان از مردم (منابع انسانی) به‌عنوان منابع اطلاعاتی» به بررسی نحوه استفاده کودکان از سایر مردم به‌عنوان روش مهارت اطلاعاتی پرداختند. در این مطالعه، ۱۸۸ کودک در دو گروه متمرکز و یا مصاحبه‌های فردی شرکت کردند. به‌جای مطالعه در منابع یا عادات مطالعه به بررسی کیفی نحوه بهره‌گیری کودکان از سایر منابع و افراد پرداختند. یافته‌ها نشان داد افراد جوان در زمان اطلاع‌یابی، منابع غیررسمی را به‌عنوان منابع مرجع انتخاب می‌کنند و موردی حاکی از کمک گرفتن از معلم دیده نشد. تقریباً همه استفاده از افراد دیگر برای رفع نیاز را به‌عنوان یک رویکرد اعلام کردند. نیز در ۲۰۰۵ در پژوهشی با عنوان «نیاز اطلاعاتی، یادگیری بیشتر درباره آنچه کودکان می‌خواهند، نیاز دارند و از پژوهش انتظار دارند» به بررسی اطلاعات موردنیاز کودکان و نوجوانان در زندگی روزمره پرداختند. در این پژوهش بر اطلاعات و همچنین بر نتایج حاصل از آن تمرکز کرده و به نیاز اطلاعاتی کودکان پرداخته است. نتیجه نشان داد خروجی پژوهش و آزمایش فاکتورها کاملاً مشابه نبوده اما نیاز اطلاعاتی طبیعی کودکان به‌صورت عمقی بررسی‌شده است و موانع یافتن اطلاعات آنان را بیان کردند.

شاه‌حسین‌اوغلو (Sahhüseyinoglu, 2010) در مقاله‌اش با عنوان «کودکان به‌عنوان محقق: گزارش از کلاس علوم دانش آموزان ۶ ساله ترکیه‌ای» باهدف یادگیری پژوهش محور کودکان ۶ ساله به بررسی ۲۸ دانش آموزان در دو کلاس کودکستان از طریق مشاهده مشارکتی، تجزیه‌وتحلیل اسناد و مصاحبه با معلمان، پدر و مادر خود و دانش آموزان پرداخت. با تحریک حس کنجکاوی کودکان با پرسش‌های از

قبل تعریف و برنامه‌ریزی‌شده به پژوهش در محیط فیزیکی خود پرداختند. نتایج نشان داد تا زمانی‌که از این رفتار کودکان حمایت شود؛ می‌توانیم به اطلاعات آن‌ها شکل دهیم و به آن‌ها کمک کنیم تا جهان پیرامون را بشناسند.

سالکی، مؤمنی، گلینی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی کاربردپذیری مدل بت[1] برای مطالعه رفتار جستجوی اطلاعات کودکان دوره پیش‌دبستانی در مراکز پیش‌دبستانی شهر تهران» مطابقت مدل رفتار جستجوی اطلاعات کودکان پیش‌دبستانی شهر تهران را با مدل ترکیبی سواد و رفتار اطلاعاتی بت سنجیدند. نتایج نشان داد رفتار جستجوی اطلاعات کودکان دوره پیش‌دبستانی در مراکز پیش‌دبستانی شهر تهران با مدل بت در بسیاری جهات مطابقت دارد. این پژوهش تأکید دارد کودکان پیش‌دبستانی در مرحله اول مدل که آموزش است نیازمند کمک هستند.

پژوهش هاویگروا، هاویگر (Havigerová & Haviger, 2013) با عنوان «چگونه کودکان اطلاعات در مورد موضوعات جالب را پیدا می‌کنند» انجام شد. هدف از این مطالعه کشف برخی از زمینه‌های روانی از سواد اطلاعاتی است و بر روی ارتباط بین گرایش شناختی و رفتار اطلاعاتی کودکان پیش از دبستان متمرکز است. نتایج نشان می‌دهد که کودکان قبل از مدرسه قادر به استخراج اطلاعات در مورد موضوعات جالب برای آن‌ها، از تمام منابع موجود اعم از رسانه‌های سنتی مانند کتاب یا مجلات و رسانه‌های مدرن دیجیتال (کامپیوتر، دی‌وی‌دی) هستند و از رادیو کمتر استفاده می‌کنند و نیز در استفاده از منابع تنها به یکی از آن‌ها اکتفا نمی‌کنند.

بوریسوا، هاویگروا (Burešová & Havigerová, 2015) در پژوهشی با عنوان «رفتار اطلاعاتی کودکان باهوش در سنین قبل از مدرسه» باهدف شناسایی کودکان باقابلیت ذهنی بالا مطالعه‌ای کیفی از بافت رفتاری کودکان در سنین قبل از مدرسه انجام دادند. ۶ کودک در گروه آزمایش و ۶ نفر در گروه گواه قرار داده شدند. هدف اولیه این مقاله چرایی و چگونگی انعکاس رفتار کودکان باقابلیت هوشی بالا در نحوه و ساختار پرسش‌هایشان هست و آیا این رفتار با رفتار کودکی باقابلیت‌های ذهنی متوسط (کودک معمولی) متفاوت است. این هدف متعاقب این تصور شکل می‌گیرد که هوش کودکان در این سن در روشی که آن‌ها اطلاعات را پردازش می‌کنند منعکس می‌شود. پس از انتخاب دو گروه کودکان با معیار هوش وکسلر از پرسش‌نامه رفتار اطلاعاتی برای والدین و فرزندان استفاده شد. نتایج این پژوهش مشخص کرد رفتار اطلاعاتی کودکان باهوش‌تر، در بعضی جهات، با رفتار اطلاعاتی کودکان معمولی

1. BAT Model (**B**eginning, **A**cting, **T**elling)

متفاوت است، چراکه ویژگی‌های خاصی در رفتار آنان به چشم می‌خورد. نتایج نشان داد بین تعداد سؤالاتی که کودکان باهوش‌تر می‌پرسند با تعداد پرسش‌های کودکان در سطح هوشی پایین‌تر ارتباطی وجود ندارد و تنها تفاوت در تنوع موضوعی پرسش‌های کودکان است. نتایج این پژوهش در کنار سایر موارد، پرسش‌های مربوط به منابع اصلی اطلاعات کودکان در دوره پیش از مدرسه را پاسخ می‌دهد. این پژوهش‌ها به شناسایی منابعی که کودکان برای پاسخ به پرسش‌هایشان به آن‌ها مراجعه می‌کنند پرداخته و رفتار اطلاعاتی آنان را می‌سنجد.

پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه کودک بیشتر در زمینه رفتار اطلاعاتی در بازه سنی بزرگ‌تر و به‌منظور شناسایی جنبه‌های مختلف رفتار اطلاعاتی انجام شده است. از این میان پژوهش‌هایی نیز که بازه سنی کوچک‌تری را بررسی کرده‌اند؛ استفاده از منابع اطلاعاتی را ملاک سنجش رفتار اطلاعاتی قرار داده‌اند و پژوهشی که به‌طور مستقیم به آزمایش تغییر وضعیت رفتار اطلاعاتی آنان پرداخته باشد مشاهده نشد. با توجه به مدل ویلسون و شکل منابع اطلاعاتی (چاپی، غیر چاپی و انسانی) و توجه به منابع انسانی اطلاعات (افراد و از جمله والدین و مربی) که از منابع مهم ترجیحی کودکان هستند و در اکثر پژوهش‌ها مورد غفلت واقع‌شده است؛ پژوهش حاضر قصد دارد با تمرکز بر کودکان دوره پیش‌دبستانی شهر تهران، تغییر وضعیت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی را با این فرض که آشنایی با منابع اطلاعاتی بر ارائه تکلیف پژوهشی و رفتار اطلاعاتی کلامی آنان مؤثر است بررسی نماید. بر اساس هدف پژوهش پرسش‌های زیر مطرح است.

پرسش اصلی پژوهش

وضعیت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستان مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟

پرسش‌های فرعی پژوهش

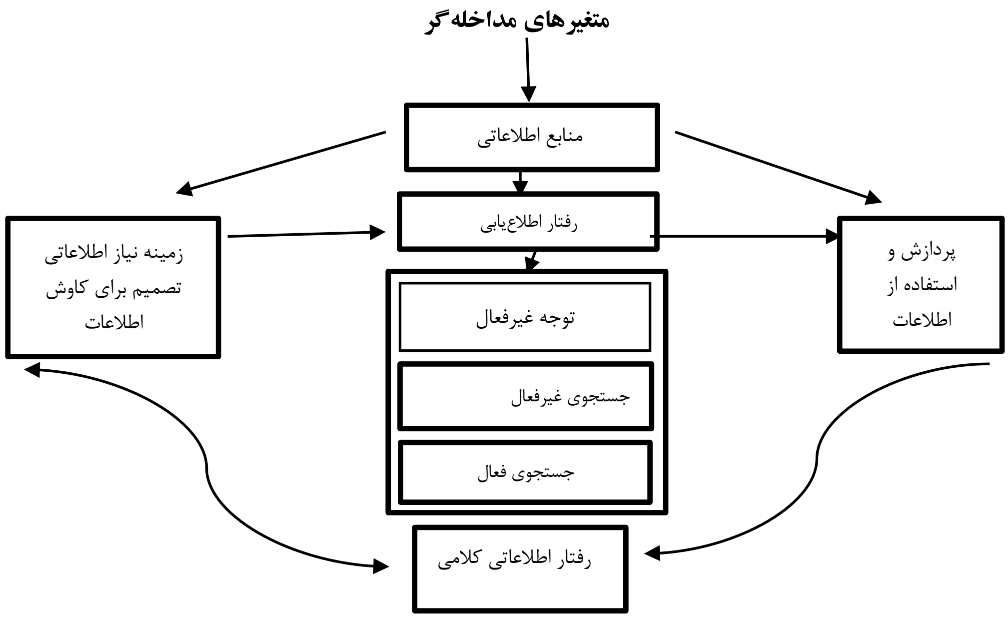
۱- وضعیت توجه غیرفعال به منابع اطلاعاتی در کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم در شهر تهران چگونه است؟ (دفعات توجه به منابع اطلاعاتی در زندگی روزمره)

۲- وضعیت جستجوی غیرفعال منابع اطلاعاتی کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟(تمایل به استفاده از منابع اطلاعاتی)

۳- وضعیت جستجوی فعال کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟(جستجو برای تکلیف پژوهشی با استفاده از منابع اطلاعاتی)

۴- وضعیت پردازش و استفاده از اطلاعات در تکلیف پژوهشی کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟

در ادامه به تشریح مدل مفهومی پژوهش می‌پردازیم. با تعدیل در مدل ویلسون (Wilson, 1999) و توجه به رفتار اطلاعاتی کلامی بوریسوا، هاویگروا (۲۰۱۵) مدل مفهومی پژوهش حاضر به‌شکل زیر است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

بر اساس آنچه ذکر شد پرسش اول پژوهش برای مشخص کردن وضعیت توجه غیرفعال کودکان است. بدین منظور توجه به منابع اطلاعات در خانه در زندگی روزمره و در بازه زمانی یک‌ماهه در نظر گرفته شد و در پرسش اول پرسشنامه توسط والدین پاسخ داده شد. پرسش دوم پژوهش برای مشخص کردن وضعیت جستجوی غیرفعال کودکان است. بدین منظور تمایل به استفاده از منابع اطلاعات و کسب اطلاعات از هر منبع با گزینه علاقه‌مند و بی‌علاقه در نظر گرفته شد و در پرسش دوم پرسشنامه توسط والدین پاسخ داده شد. پرسش سوم پژوهش برای مشخص کردن وضعیت جستجوی فعال کودکان است و بدین منظور سه پرسش آخر پرسشنامه (کسب اطلاعات برای انجام تکلیف پژوهشی از منابع مختلف و مقایسه استفاده از منابع چاپی و غیر چاپی و افراد) توسط والدین پاسخ داده شد. پرسش چهارم پژوهش برای مشخص کردن وضعیت پردازش و استفاده از اطلاعات کودکان است و بدین منظور تکلیف پژوهشی کودکان توسط مربی نمره‌گذاری شد. مجموعه این چهار پرسش وضعیت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان

دوره پیش‌دبستانی مراکز ماه گل و ترنم شهر تهران را پس از آشنایی با منابع اطلاعاتی مشخص می‌کند. شایان‌ذکر است جستجوی مداوم اطلاعات به‌دلیل محدودیت زمانی بررسی نشد. در ادامه روش مورداستفاده در این پژوهش توضیح داده می‌شود.

روش‌شناسی

با توجه به اینکه هدف پژوهش تعیین وضعیت رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران است و با در نظر گرفتن این نکته که کودکان در این دوره آشنایی چندانی با منابع اطلاعاتی ندارند؛ به‌منظور نیل به هدف پژوهش که پژوهشی کاربردی است و در بهبود رفتار اطلاعاتی کودکان از سال‌های ابتدایی زندگی می‌تواند مؤثر باشد؛ وضعیت رفتار اطلاعاتی کودکان دوره پیش‌دبستانی این دو مرکز در شهر تهران پس از آشنایی با منابع اطلاعاتی به روش شبه تجربی (به‌دلیل عدم انتصاب تصادفی) با پیش‌آزمون و پس‌آزمون و با استفاده از گروه آزمایش و گواه مورد آزمون قرار گرفت.

در شرایطی که امکان کنترل تمام متغیرهای مربوط در یک مطالعه وجود ندارد و انتصاب تصادفی نباشد؛ از روش شبه تجربی استفاده می‌شود (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۵). جامعه پژوهش کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستانی شهر تهران است. برای ایجاد شرایطی در تعدیل تأثیر متغیرهای مزاحم روش نمونه‌گیری هدفمند با توجه به شرایط پژوهش مورداستفاده قرار گرفت. در هنگام انتخاب یک استراتژی نمونه‌برداری لازم است به‌تناسب هدف مطالعه، پرسش خواسته‌شده و محدودیت‌های موجود توجه شود (جلالی، ۱۳۹۱). لذا در نمونه‌گیری پژوهش حاضر با توجه به هدف مطالعه در بستر عمومی جامعه و سنجش رفتار اطلاعاتی اکثریت، نظر به تأثیر امکانات و شرایط کودکان مناطق شمال شهر بر نتیجه پژوهش، منطقه غرب و جنوب شهرداری در نظر گرفته شد. از غرب، منطقه ۲ شهرداری و از جنوب، منطقه ۱۱ شهرداری انتخاب شد. مراکز انتخابی باید دارای شیوه و کتب تدریس مشابهی بودند تا در شرایط تدریس مساوی قرار بگیرند و ملاک ورود به نمونه دارا بودن والدین باسواد بالاتر از دیپلم، تعداد افراد خانواده و رضایت در اجرای طرح بود. به‌علاوه با توجه به ملاک تدریس یعنی یک واحد مشترک از یک منبع مشخص، دو مرکز پیش‌دبستانی در این مناطق با شرایط پژوهش هماهنگ بودند و هر دو یک سری کتاب از کتب مناسب پیش‌دبستانی را برای تدریس در نظر داشتند. هر یک از این مراکز ۱۰ کودک در کلاس دوره پیش‌دبستانی داشتند؛ بنابراین ۲۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش از دو مرکز پیش‌دبستانی انتخاب شدند که تعداد ۱۰ نفر در گروه آزمایش و ۱۰ نفر به‌عنوان گروه گواه قرار گرفتند.

روش گردآوری داده

نظر به خصوصیات رده سنی کودکان دوره پیش‌دبستانی، در بررسی هدف پژوهش، سه گروه از افراد در این رابطه دخیل هستند. والدین، مربی پیش‌دبستانی و کودک؛ بنابراین و برای اطمینان از یافته‌های پژوهش این مطالعه با دخیل نمودن هر سه گروه در پژوهش انجام شد.

گردآوری داده از والدین: در فاز اول پژوهش مصاحبه‌ای با والدین کودکان انجام شد که دو هدف داشت. اول برای جلب رضایت و توضیح طرح و دوم برای تشخیص منابع ترجیحی کودکان بود. سپس با توجه به مؤلفه‌های رفتار اطلاعاتی و پرسش‌های پژوهش، اقدام به طراحی پرسشنامه شد. بدین منظور پرسشنامه رفتار اطلاعاتی کودکان از نظر والدین هویگروا (Havigerová, 2011) که دربرگیرنده مؤلفه‌های رفتار اطلاعاتی است و برای سنین پیش از دبستان طراحی‌شده از زبان چک[1] به فارسی ترجمه شد و با کمک منابع ترجیحی کودکان (حاصل از مصاحبه اولیه با والدین) و بر اساس اهداف پژوهش تغییر یافت و برای پرسش از والدین استفاده شد. در این چهارچوب از والدین در رابطه با منابع اطلاعاتی انسانی (پدر، مادر، پدربزرگ و مادربزرگ، خواهر و برادر، غیره) و منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی (کتاب، مجله، اینترنت، غیره) مصاحبه شد. روایی پرسشنامه به پشتوانه استفاده از این پرسشنامه در پژوهش هویگروا (۲۰۱۱) و نظر سه تن از اساتید سنجیده شد. پایایی آن به‌وسیله آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۲۰ سنجیده شد و از این اطلاعات برای پاسخ به پرسش اول تا سوم پژوهش استفاده شد.

در فاز دوم در کلاس درس، پژوهشگر به تشریح کار خود برای کودکان پرداخت. درس زندگی حیوانات از کتاب درسی مراکز یعنی دانش، بهداشت و جهان پیرامون (از سری پیش‌دبستان انتشارات مبتکران) انتخاب شد. کودکان به انتخاب خود از میان حیوانات یک موضوع برای تکلیف پژوهشی انتخاب نمودند و هر دو گروه به ارائه تکلیف اولیه پرداختند. ضمن تدریس واحد درسی توسط مربی کلاس‌ها مداخله با اجرای جلسات آشنایی با منابع اطلاعاتی در گروه آزمایش انجام شد. محتوای جلسات (منابع اطلاعاتی) به این شرح بود که در مرحله اول به ترتیب منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی ازجمله کتاب، مجله، تلویزیون، رادیو، سی‌دی‌ها و اینترنت و منابع اطلاعاتی انسانی مانند مادر، پدر و معلم در ۸ جلسه و هر جلسه به میزان ۱ ساعت معرفی شدند. پرسش‌هایی طراحی شد تا کودکان را با منابع آشنا کنند. این چیست؟ موارد استفاده‌اش چیست؟ چه کمکی از آن می‌گیرید؟ با کمک چه کسی از آن استفاده می‌کنید؟ و مانند آن. نمایشگاه کتابی ترتیب داده شد و عمداً کتبی متناسب با موضوع تکلیف کودکان در

1. Czech

دسترس آنان قرار گرفت. سپس کودکان با توجه به آموزه‌های جلسات به جستجو پرداختند. ۵ هفته به کودکان در مورد موضوع مهلت جستجو داده شد و رفتار اطلاعاتی آنان مورد پیگیری و مشاهده قرار گرفت.

گردآوری داده از کودکان: در فاز سوم و نهایی هر کودک تکلیف پژوهشی خود را برای دومین بار در بازه زمانی ۵ تا ۱۲ دقیقه واگویی کرد و والدین مورد مصاحبه قرار گرفتند. معلم با مشاهده تکلیف پژوهشی و مصاحبه والدین، نحوه ارائه، مدت‌زمان ارائه، داوطلبی در ارائه، ارائه مطالب مرتبط با موضوع، مطالب مناسب، مفید، کافی و شرح مبسوط و نیز با طرح پرسش‌هایی از کودکان در مورد منابع اطلاعاتی مورداستفاده و تعبیر و تفسیر اطلاعات به‌دست‌آمده به هر یک از کودکان در هر دو گروه و در هر دو آزمون نمره‌ای اختصاص داد که برای پاسخ به پرسش چهارم پژوهش مورداستفاده قرار گرفت. به‌دلیل خصوصیات دوران کودکی و برای اطمینان بیشتر از نتایج و رعایت عامل بی‌طرف از نظر مربی استفاده شد.

روش تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

با توجه به ماهیت داده‌ها و طیف‌های مختلف پاسخ، پرسشنامه‌ها و سپس تک‌تک پرسش‌ها کدگذاری شد. برای پاسخ به پرسش اول توجه کودکان به منابع اطلاعاتی در بازه‌های زمانی مدنظر است. داده‌ها با نمره (۰) در بازه (در دسترس نیست) تا نمره ۶ درباره (روزانه چند بار) کدگذاری شد و تفاضل نمره هر گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تحلیل شد. برای پاسخ به پرسش دوم تمایل به استفاده از منابع اطلاعاتی مدنظر است و داده‌ها با نمره (۰) در غیرفعال و ۱ در فعال کدگذاری شد و بر اساس تفاضل نمره هر گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تحلیل شد. برای پاسخ به پرسش سوم استفاده از منابع اطلاعاتی در انجام تکلیف پژوهشی مدنظر است و داده‌ها بر اساس تعداد نفرات استفاده‌کننده از هر منبع و تفاضل نمره هر گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تحلیل شد. پرسش چهارم نمره کودکان از ارائه تکلیف پژوهشی است. تحلیل داده‌ها بر پایه تفاضل نمره تکلیف پژوهشی در هر گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون انجام شد.

یافته‌ها

برای پاسخ به پرسش اصلی پژوهش تبیین وضعیت همه ابعاد رفتار اطلاعاتی (توجه غیرفعال، توجه فعال، جستجوی فعال و پردازش و استفاده از اطلاعات) مدنظر است. توجه کودکان به افراد، تلویزیون و کتاب در زندگی روزمره بیشتر از سایر موارد بوده است و در پس‌آزمون نیز تغییر در همین منابع مشهودتر

است. همچنین کودکان در انجام تکلیف پژوهشی رویکرد جدیدی به استفاده از منابع اطلاعاتی دارند. نمودار ۱ و ۲ این تغییرات را بهتر نمایش می‌دهند. (شاخص‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون)

نمودار ۱ وضعیت توجه غیر فعال کودکان دوره پیش دبستانی به منابع اطلاعاتی در زندگی روزمره

نمودار ۲ جستجوی انجام تکلیف پژوهشی توسط کودکان دوره پیش دبستانی از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی

پرسش اول پژوهش: وضعیت توجه غیرفعال به منابع اطلاعاتی در کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم در شهر تهران چگونه است؟ (دفعات توجه در زندگی روزمره)

جدول ۱. توجه غیرفعال (دفعات توجه به منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی و انسانی (افراد) توسط گروه آزمایش و گواه در زندگی روزمره) ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

منابع اطلاعاتی / آزمون	کتاب		مجله		تلویزیون		رادیو		کامپیوتر		تب لت		اسباب‌بازی		سی دی		افراد	
	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)
جمع نمرات پیش‌آزمون	۳۴	۳۰	۱۷	۱۸	۵۲	۴۵	۷	۸	۲۵	۳۰	۱۴	۱۴	۴۶	۴۴	۲۹	۲۹	۴۸	۴۸
جمع نمرات پس‌آزمون	۴۷	۳۰	۲۹	۱۸	۵۷	۴۵	۱۴	۸	۳۵	۳۰	۲۰	۱۶	۵۰	۴۴	۳۵	۲۹	۶۰	۴۸
تفاوت نمره دو آزمون	۱۳	۰	۱۱	۰	۵	۰	۷	۰	۱۰	۰	۶	۲	۴	۰	۶	۰	۱۲	۰

یافته‌های جدول ۱ نشانگر توجه به منابع اطلاعاتی در زندگی روزمره است و میزان توجه غیرفعال آنان را نشان می‌دهد. در گروه آزمایش توجه غیرفعال به کتاب ۱۳، افراد ۱۲، مجله ۱۱، کامپیوتر ۱۰، رادیو ۷، سی وی و تب لت ۶، تلویزیون ۵ و اسباب‌بازی ۴ نمره افزایش داشته است. توجه به تلویزیون و اسباب‌بازی به‌دلیل اینکه معمولاً موردعلاقه کودکان هستند رشد کمتری داشته و توجه به کتاب، افراد، مجله و کامپیوتر که معمولاً در دسترس کودکان نیست رشد بهتری داشته‌اند. در گروه گواه به‌جز ۲ نمره در تب لت سایر موارد تغییری نداشت. بنابراین وضعیت توجه غیرفعال در گروه آزمایش پس از مداخله تغییر کرده و بهبودیافته است.

پرسش دوم پژوهش: وضعیت جستجوی غیرفعال منابع اطلاعاتی کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟ (تمایل به استفاده از منابع اطلاعاتی)

جدول ۲. جستجوی غیرفعال (تمایل به کسب اطلاعات از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی و انسانی (افراد) توسط گروه آزمایش و گواه) ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

منابع / آزمون‌ها	کتاب		مجله		تلویزیون		رادیو		کامپیوتر		تب لت		اسباب‌بازی		سی دی		افراد	
	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)	گروه آزمایش (نمره)	گروه گواه (نمره)
پیش‌آزمون	۶	۷	۲	۳	۶	۶	۰	۰	۲	۳	۴	۴	۹	۸	۵	۵	۸	۸
پس‌آزمون	۱۰	۷	۴	۳	۱۰	۶	۰	۰	۴	۳	۴	۴	۹	۸	۷	۵	۱۰	۸
تفاوت نمره	۴	۰	۲	۰	۴	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۲	۰

جدول ۲ نشانگر تمایل به استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی و انسانی (افراد) است و وضعیت جستجوی غیرفعال آنان را نشان می‌دهد. در گروه آزمایش علاقه به کسب اطلاعات از کتاب ۴، تلویزیون ۴ و مجله، کامپیوتر، سی دی و افراد ۲ نمره افزایش داشته است. افزایش علاقه به کسب اطلاعات از کتاب، تلویزیون، مجله، کامپیوتر و سی‌دی‌های آموزشی نشان می‌دهد آشنایی و در دسترس قرار گرفتن منابع اطلاعاتی، تمایل به استفاده از آن‌ها را بالا می‌برد. چنان‌که بر طبق جدول قبل منابع جدیدتر رشد بهتری داشتند. نمره تمایل به استفاده از منابع اطلاعاتی در گروه گواه تغییری نداشته است. بنابر نتایج وضعیت جستجوی غیرفعال در گروه آزمایش پس از مداخله تغییر کرده و بهبودیافته است.

پرسش سوم پژوهش: وضعیت جستجوی فعال کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟ (استفاده از منابع اطلاعاتی برای انجام تکلیف پژوهشی)

جدول ۳. جستجوی فعال از منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) برای انجام تکلیف پژوهشی توسط گروه آزمایش و گواه) ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی / آزمون‌ها	کتاب		مجله		تلویزیون		رادیو		کامپیوتر		سی دی		تب لت		اسباب‌بازی		سایر	
	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)
پیش‌آزمون	۴	۳	۱	۰	۲	۲	۰	۰	۱	۱	۴	۲	۱	۰	۰	۰	۲	۱
پس‌آزمون	۱۰	۳	۵	۰	۸	۲	۰	۰	۴	۱	۸	۲	۱	۰	۴	۰	۲	۱
تفاوت نمره	۶	۰	۴	۰	۶	۰	۰	۰	۳	۰	۴	۰	۰	۰	۴	۰	۰	۰

جدول ۳ نشانگر استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) توسط گروه آزمایش و گواه برای انجام تکلیف پژوهشی است. کسب اطلاعات از معلم توسط گروه آزمایش از ۸ نفر به ۹ نفر و به‌اندازه ۱ نفر و پدر از ۶ نفر به ۹ نفر و به‌اندازه ۳ نفر افزایش داشته است. کسب اطلاعات از مادر، خواهر و برادر و مادربزرگ و پدربزرگ در پس‌آزمون تغییری نکرده است. کسب اطلاعات از همسالان توسط گروه آزمایش از ۴ نفر به ۲ نفر و به‌اندازه ۲ نفر کاهش داشته است. کودکان به‌طورمعمول مادر را منبع کسب اطلاعات معرفی می‌کنند. آموزش در مورد اعتبار منابع توجه کودکان را از همسالان به‌سمت معلم و پدر جلب کرده است. استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) در موضوع پژوهشی در گروه گواه تغییری نداشته است. بنا بر نتایج وضعیت جستجوی فعال در گروه آزمایش پس از مداخله تغییر کرده و بهبودیافته است.

جدول ۴. جستجوی فعال از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی برای انجام تکلیف پژوهشی توسط گروه آزمایش و گواه) ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

منابع اطلاعاتی انسانی	معلم		دیگران		مادر		پدر		خواهر و برادر		پدربزرگ و مادربزرگ		هم‌سالان	
آزمون	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)
پیش‌آزمون	۱۰	۸	۶	۹	۱	۰	۱	۲	۴	۳	۷	۷	۴	۰
پس‌آزمون	۱۰	۸	۹	۹	۱	۰	۱	۲	۲	۳	۹	۷	۴	۰
تفاوت نمره	۰	۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	-۲	۰	۲	۰	۰	۰

جدول ۴ نشانگر استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی در گروه آزمایش و گواه برای انجام تکلیف پژوهشی است. استفاده از کتاب در کسب اطلاعات در گروه آزمایش از ۴ نفر به ۱۰ نفر و به‌اندازه ۶ نفر، مجله از ۱ نفر به ۵ نفر و به‌اندازه ۴ نفر، تلویزیون از ۲ نفر به ۸ نفر و به‌اندازه ۶ نفر، سی دی از ۴ نفر به ۸ نفر و به‌اندازه ۴ نفر، اسباب‌بازی از صفر به ۴ و به‌اندازه ۴ نفر در پس‌آزمون افزایش داشته است. استفاده از سایر منابع در گروه آزمایش در پس‌آزمون تغییری نداشته است. همانند جداول ۱ و ۲ در جدول ۴ نیز کودکان برای انجام تکلیف پژوهشی خود به کتاب، مجله، تلویزیون و سی دی آموزشی اعتماد بیشتری پیدا کردند. دریافت اطلاعات از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی در گروه گواه در موضوعات پژوهشی در پس‌آزمون تغییری نداشته است.

جدول ۵. جستجوی فعال (مقایسه ترجیح استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی با منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) توسط گروه آزمایش و گواه در موضوعات پژوهشی) ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

منابع اطلاعاتی / آزمون	منابع اطلاعاتی انسانی (افراد)		منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی	
	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)	گروه آزمایش (نفر)	گروه گواه (نفر)
پیش‌آزمون	۹	۸	۴	۵
پس‌آزمون	۷	۸	۷	۵

جدول ۵ نشانگر مقایسه ترجیح استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی و منابع اطلاعاتی انسانی توسط گروه آزمایش و گواه در انجام تکلیف پژوهشی است. در گروه آزمایش استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) کاهش و در مقابل استفاده از منابع چاپی و غیر چاپی افزایش‌یافته است. در گروه گواه ترجیح استفاده از منابع اطلاعاتی تغییری نکرده است و همچنان منابع انسانی بیشتر موردتوجه کودکان

هستند. کاهش استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی (افراد) و افزایش استفاده از منابع اطلاعاتی چاپی و غیر چاپی در گروه آزمایش نشان از تغییر رویکرد کودکان در استفاده از منابع اطلاعاتی دارد؛ بنابراین وضعیت جستجوی فعال در گروه آزمایش پس از مداخله تغییر کرده و بهبودیافته است.

پرسش چهارم پژوهش: وضعیت پردازش و استفاده از اطلاعات در انجام تکلیف پژوهشی کودکان دوره پیش‌دبستانی مراکز پیش‌دبستان ماه گل و ترنم شهر تهران چگونه است؟

جدول ۶. تفاوت معدل نمره تکلیف پژوهشی در دو گروه آزمایش و گواه، ۲۰ نفر (۱۰ نفر در هر گروه)

گروه آزمایش				گروه گواه			
تعداد	معدل نمره پیش‌آزمون	معدل نمره پس‌آزمون	تفاضل معدل دو آزمون	تعداد	معدل نمره پیش‌آزمون	معدل نمره پس‌آزمون	تفاضل معدل دو آزمون
۱۰	۱۲	۱۵/۸۰	۳/۸۰	۱۰	۱۰/۵	۱۰/۵	۰

جدول ۶ نشانگر تفاوت معدل نمره مشاهده معلم از انجام تکلیف پژوهشی در دو گروه آزمایش و گواه است. با توجه به آنچه در مورد نمره تکلیف پژوهشی کودکان بیان شد و معیارهای ارائه‌شده برای آن، طبق یافته‌های جدول معدل نمره در گروه آزمایش در پس‌آزمون (بعد از آموزش) به میزان ۳/۸۰ نمره افزایش داشته است و این در حالی است که در گروه گواه تغییری در معدل نمره حاصل نشده است. این معدل نشان‌دهنده تغییر در کیفیت ارائه‌هاست. یکی از مشهودترین تفاوت‌ها در ارائه تکلیف دو گروه آزمایش و گواه این بود که گروه آزمایش انسجام موضوعی بیشتری در ارائه‌های خود داشت و می‌توانست تکلیف خود را به‌صورت منسجم و بسیط ارائه دهد و این چیزی بود که کمتر در ارائه‌های گروه گواه دیده شد. این تغییر هم در کیفیت ارائه‌ها و هم در استفاده از منابع بود. بنابراین وضعیت پردازش و استفاده از اطلاعات در گروه آزمایش پس از مداخله تغییر و بهبودیافته است. نتایج جداول نشان‌دهنده تغییر در همه ابعاد رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی گروه آزمایش است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های جداول ۱ تا ۶ ابعاد مختلف رفتار اطلاعاتی کودکان گروه آزمایش پس از آشنایی با منابع اطلاعاتی مختلف تغییر کرد و رفتار اطلاعاتی کودکان در جهت ارائه تکلیف پژوهشی بهبود یافت. ارائه تکلیف گروه آزمایش از جهات بسیاری با عمل گروه گواه تفاوت داشت. در حالت کلی و با توجه به تغییر در ابعاد مختلف رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان می‌توان چنین برداشت کرد که رفتار

اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستان ماه گل از طریق آشنایی با منابع اطلاعاتی تغییر کرد. همان‌گونه که این مطالعه نشان می‌دهد منابع اطلاعاتی اعم از چاپی و غیر چاپی و نیز انسانی (والدین و مربی و سایرین) می‌توانند نقش مهمی در تغییر رفتار اطلاعاتی کلامی کودکان دوره پیش‌دبستانی داشته باشند. یافته‌ها نشان می‌دهد آموزش نقش مهمی در تغییر رفتار اطلاعاتی کودکان دارد. مشابه این سخن در پژوهش نست (۲۰۱۵) و شاه حسین اوغلو (۲۰۱۰) و سالکی، مؤمنی، گلینی‌مقدم (۱۳۹۵) نیز دیده می‌شود. نیز بر اساس جدول ۴ جستجوی فعال یا گرایش به استفاده از منابع اطلاعاتی برای انجام تکلیف پژوهشی به ترتیب در ویدئو، کتاب، مجله، کامپیوتر و تلویزیون افزایش داشته است که مشابه این نتایج در مورد کتاب و مجله و کامپیوتر در پژوهش شاه حسین اوغلو (۲۰۱۰) و بوریسوا، هایگروا (۲۰۱۵) نیز دیده می‌شود و این در حالی است که شنتون و دیکسون (۲۰۰۳) بیان می‌کند که اکثر کودکان استفاده از منابع انسانی را به‌عنوان یک رویکرد اعلام نموده‌اند.

بر اساس نتایج این پژوهش آشنایی با منابع اطلاعاتی اعم از چاپی و غیر چاپی و یا انسانی علاوه بر اینکه رفتار اطلاعاتی این کودکان را تغییر داد؛ همچنین گونه‌ای از آموزش سواد رسانه‌ای است و با این رویه می‌توان کودکان پیش‌دبستانی را هم باسواد رسانه‌ای آشنا نمود و هم مقدمات آموزش‌های انواع سواد ازجمله سواد اطلاعاتی را در آنان فراهم نمود. بر پایه یافته‌های پژوهش حاضر به‌نظر می‌رسد بتوان پیشنهادهایی ارائه نمود. هرچند نتایج پژوهش حاضر برای تأیید و بسط بیشتر نیاز به تکرار با نمونه‌های بزرگ‌تر را دارد؛ که این خود می‌تواند پیشنهادی پژوهشی باشد؛ می‌توان با افزودن عوامل دیگری چون میزان آشنایی با روش‌های جستجوی اطلاعات و عوامل مشابه دیگر به سنجش تغییر در رفتار اطلاعاتی کودکان این دوره پرداخت. همچنین سنجش رفتار اطلاع جویی و رفتار اطلاع‌یابی در این سنین نیز می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد.

به‌نظر می‌رسد گنجاندن سواد رسانه‌ای و سواد اطلاعاتی و آشنایی با منابع اطلاعاتی به‌عنوان مواد آموزشی در دوره پیش‌دبستانی بتواند به رشد آموزش‌وپرورشی پژوهش محور و پرورش دانش‌آموزانی پرسشگر و دارای تفکر انتقادی کمک کند که این خود مستلزم شناخت انواع منابع اطلاعاتی است که در دسترس کودکان دوره پیش‌دبستانی در کشورمان قرار دارد. در پایان نویسندگان بر خود لازم می‌دانند مراتب تشکر صمیمانه خود را از سرکار خانم دکتر مریم نظری به جهت راهنمایی‌های راهگشایشان به‌عمل آورند.

فهرست منابع

احمدی، کبری و مکتبی فرد، لیلا و مومنی، عصمت (۱۳۹۳). رفتارهای اطلاعاتی کودکان و نوجوانان در تعامل با کتاب چاپی و دیجیتالی. *تعامل انسان و اطلاعات*. ۴، ۳۱۹–۳۲۸.

اسپرنگر، ماریلی (۱۳۹۳). *آموزش مبتنی بر مغز در عصر دیجیتال*. مترجمین سالار فرامرزی، ندا زعیم، مرجان خنیا. اصفهان: دانشگاه اصفهان، ۳–۵.

امانی، فیروز و تفرجی، رقیه (۱۳۹۳). سنجش سطح سواد اطلاعاتی و مهارت استفاده از اطلاعات تحت وب در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل ۹۱–۹۲. *توسعه آموزش در علوم پزشکی*. (۱۴) ۷، ۱–۱۰.

بیگدلی، زاهد و شاهینی، شبنم و شاه کرمی، نرگس و چالیک، زهرا (۱۳۹۴). فرایند اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران و نحوه استفاده آنان از منابع الکترونیکی، چاپی و انسانی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۲(۲)، ۴۲–۵۳.

جلالی، رستم (۱۳۹۱). نمونه‌برداری در تحقیقات کیفی. *تحقیقات کیفی در علوم بهداشتی*، ۱ (۴)، ۳۱۰–۳۲۰.

جمالی مهموئی، حمیدرضا (۱۳۹۲). نگاشت نقشه علمی نظریه‌های رفتار اطلاعاتی انسان. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۸ (۴). ۹۷۱–۹۸۷.

رنگ‌آمیزی طوسی، صفیه (۱۳۹۲). *تحلیل توانمندی وب‌سایت‌ها در پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی کودکان*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی، مشهد.

سالکی ملکی، فاطمه؛ مؤمنی، عصمت، گلینی مقدم، گلنسا (۱۳۹۵). بررسی کاربردپذیری مدل بت برای مطالعه رفتار جستجوی اطلاعات کودکان دوره پیش‌دبستانی در مراکز پیش‌دبستانی شهر تهران. *فصلنامه تعامل انسان و اطلاعات*، ۳ (۴)، ۷۴–۸۹

سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۹۵). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری* (چاپ ۲۷). تهران: آگه.

سوختانلو، مجتبی؛ موحد، حمید؛ رضوانفر، احمد (۱۳۸۹). بررسی نقش منابع انسانی و ویژگی‌های روانشناسی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی ایران. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲ (۱۳)، ۲۴۲–۲۶۶.

سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۴). *تغییر رفتار و رفتار درمانی: نظریه‌ها و روش‌ها* (ویرایش ۶). تهران: دوران.

کیس، دونالد اوئن (۲۰۰۲–۲۰۰۷). *جستجوی اطلاعات: بررسی تحقیقات درباره اطلاع‌یابی، نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاعاتی*. ترجمه زاهد بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳). اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز.

مهرآبادی، سمیه (۱۳۹۲). *میزان هم‌خوانی رفتار اطلاع‌یابی کودکان و نوجوان در محیط رابط وب‌سایت‌های فارسی‌زبان کودکان و نوجوانان با مدل رفتار اطلاع‌یابی در محیط وب*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا، تهران.

نوکاریزی، محسن؛ داورپناه، محمد رضا (۱۳۸۵). تحلیل الگوهای رفتار اطلاع یابی. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی (۹) ۲، ۱۱۹-۱۵۲.

یمین فیروز، موسی؛ نوشین فرد، فاطمه؛ صیامیان، حسن (۱۳۹۱). مفاهیم و ویژگی‌های الگوی اطلاع‌یابی ویلسون: مروری بر متون. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۹ (۴)، ۵۶۷-۵۷۹.

Agarwal, N. K. (2014). *Use of touch devices by toddlers or preschoolers: observations and findings from a single-case study. In New Directions in Children's and Adolescents' Information Behavior Research* (pp. 3-37). Emerald Group Publishing Limited.

Agosto, D. E., & Hughes-Hassell, S. (2005). People, places, and questions: An investigation of the everyday life information-seeking behaviors of urban young adults. *Library & information science research*, 27(2), 141-163.

Beheshti, J. & Large, J. A. (2013). *The information behavior of a new generation: Children and teens in the 21st century*. Rowman & Littlefield.

Bilal, D. (2000). Children's use of the Yahooligans! Web search engine: I. Cognitive, physical, and affective behaviors on fact‐based search tasks. *Journal of the American Society for information Science*, 51(7), 646-665.

Bilal, D., & Kirby, J. (2002). Differences and similarities in information seeking: children and adults as Web users. *Information processing & Management*, 38(5), 649-670. Retrieved from Science Direct.

Bowler, L., Large, A., & Rejskind, G. (2001). Primary school students, information literacy, and the Web. *Education for Information*, 19(3), 201-223. Retrieved from EBSCO host.

Burešová, I., & Havigerová, J. M. (2015). Information Behavior of Gifted Children in the Pre-literate Stage–Qualitative Study. *American Journal of Educational Research*, 3(2), 159-165.

Burešová, I., Havigerová, J. M., & Šimíková, M. (2012). Information Behaviour of Gifted Children–The Qualitative Study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 242-246.

Byrnes, J. P., & Bernacki, M. L. (2013). Cognitive development and information behavior. *The information behavior of a new generation: children and teens in the 21st century*, 23-43.

Catalano, A. (2013). Patterns of graduate students' information seeking behavior: A meta-synthesis of the literature. *Journal of Documentation*, 69(2), 243-274.

Chen, L. C., & Chen, Y. P. (2013). Development of Information Literacy Assessment and Students erformance: A Case Study on a Second-Grade Information Literacy Curriculum. *Journal of Educational Media & Library Sciences*, 51(1).

Cole. C. (2013). Concepts, propositions, models and theories in information behavior research. *The information behavior of a new generation: children and teens in the 21st century*, 3-23.

Cooper, L. Z. (2002). A case study of information‐seeking behavior in 7‐year‐old children in a semistructured situation. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 53(11), 904-922.

Cooper, L. Z. (2004). The socialization of information behavior: A case study of cognitive categories for library information. *The Library Quarterly*, 74(3), 299-336.

Eastin, M. S., Yang, M. S., & Nathanson, A. I. (2006). *Children of the net: An empirical exploration into the evaluation of Internet content.* *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(2), 211-230.

Fatková, G. (2013). Limity antropologie dětství. Případ „dětství“ v sociálně vyloučené lokalitě. *Lidé města/Urban people*, 15(1), 27-48.

Havigerová, J. M. (2011). *Information behavior of gifted children in the pre-literate stage*. Nepublikovaný rukopis.

Havigerová, J. M., & Haviger, J. (2013). Where preschool children acquire information about a topic that they enjoy: giftedness-based study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 219-224.

Large, A., Nesset, V., Beheshti, J., & Bowler, L. (2004). Design criteria for children's web portals: A comparison of two studies. *Canadian Journal of Information and Library Science*. 28(4), 45-72.

Large, A. Nesset, V. Beheshti, J. & Bowler, L. (2006). “Bonded design”: A novel approach to intergenerational information technology design. *Library & Information Science Research*, 28(1), 64-82.

Madden, A. D., Ford, N. J., Miller, D., & Levy, P. (2006). Children's use of the internet for information-seeking: What strategies do they use, and what factors affect their performance?. *Journal of Documentation*, 62(6), 744-761. Retrieved from Emerald.

Mansor, Y. (2002). Research in childrenś information seeking Behavior. *International Association of School Librarianship*, 99-110.

Nesset, V. (2015). Using empirical data to refine a model for information literacy instruction for elementary school students. *Information Research: An International Electronic Journal*, 20(1), n1.

Şahhüseyinoğlu, D (2010). Children as researchers: a report from 6 year old Turkish students ‘science’ classroom. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 5152-5156.

Shenton, A. K., & Dixon, P. (2003). Youngsters’ use of other people as an information-seeking method. *Journal of Librarianship and Information Science*, 35(4), 219-233.

Shenton, A. K., & Dixon, P. (2005). Information needs: Learning more about what kids want, need, and expect from research. *Children and Libraries*, 3(2), 20-28. Retrieved from EBSCO host

Skutil, M., Krupová, J., & Svárovská, A. (2012). Sources of Information in the Life of Pupils in the 1st Grade of Primary School. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 2237-2242.

Spink, A, & Cole, C. (2006). "Human information behavior: Integrating diverse approaches and information use." *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 57.1, 25-35.

Wilson. T. D. (1999). "Models in information behaviour research". *Journal of Documentation*, 3, 249-270.